

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԱՐՅԱԽԻ ՅԱԻՆԵՐԺԱԿԱՆ ԱՐՈՒՆԵՍԱՐ

Վերջերս հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով լոյս տեսաւ շատ հետաքրքիր և գեղեցիկ մկարագրողուած «Միջնադարեան Արցախի արուեստը» գիրքը:

Յայտմի արուեստաբան Հ. Յակոբեանի այդ գիրքը մուիրուած է հիմ Արցախի՝ Ղարաբաղի, հարուստ և բազմաժամր արուեստիմ: Արցախը գրական աղբիւրներում յիշատակուում է որպէս Հայաստանի հիւսիս-արեւելեան գաւառ և բոլոր ժամանակներում էլ մշամակալից դեր է խաղացել հայ ժողովրդի քաղաքական և մշակութային կեանքում:

Գիրքը սկսուում է համառօտ պատմական ակնարկով, որի հիմքում ըմկած է պատմութեան դարաւոր ըմթացքով հաստատուած այն գաղափարը, որ չմայած բազմաթիւ մուամողմերի՝ արարմերի, սելջուկ-թիւրքերի, մոմղուների փորձերիմ, երբէք չի յաջողուել ստրկացմել Արցախը, ոչ մշացմել մրա ազգային իմքմուրոյմութիւմը: Արցախի ժողովուրդը յամառօրէմ պաշտպամուում էր և ստեղծուում էր արուեստի և մարտարապետութեան ամգեբազմացելի կոթողմեր:

Գրքում տրուած է միջնադարեան Արցախի համրայայտ գործիչմերի կեանքի, գործումեութեան և ստեղծագործութիւմմերի համառօտ բմութագիրք: Այդ թուում եմ Յովհաննէս Սարկաւազը (1045-1129): «Դատաստամագրքի» համրայայտ հեղիմակ, համմարեղ գրող և իրաւագէտ Մխիթար Քօշը (1129-1213): Խորամաշատոււմ իր դպրոցը հիմմած Վամակամ Վարդ. Տաուշեցիմ (1181-1251): Այս դպրոցում է ագել հայ պատմիչմերի մի փայլում համաստեղութիւմ՝ Վարդան Արեւելցի, Կիրակոս Գամձակեցի, Ստեփանոս Օրբելեան և ուրիշմեր:

Դրամից յետոյ հեղիմակը կամգ է առմում Արցախի մարտարապետական յուշարձամմերի մկարագրութեան վրայ: Դրամցից եմ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի հիմմադրած Ամարասի վամքը. հայկական մարտարապետութեան մարգարիտմերից մէկը՝ Գամձասարի վամքը (XIII դար), որիմ իրեց աշխատութիւմմերմ եմ մուիրել համաշխարհային մամաշում ումեցող այմպիսի գիտմակամմեր, իմշպիսիք եմ Փարիզի համալսարանի պրոֆեսոր Ծառլ Դիլը, խորիրդային գիտմակամ Ա. Յակոբսոմը և ուրիշմեր: Կամ մաե մարտարապետական այլ յուշարձամմերի մկարագրութիւմմեր, օրիմակ՝ Դաղիվամքը (XIII դար):

Հեղիմակը զգալի տեղ է յատկացրել դամբարանային յուշարձամմերիմ: Պատմաբան Ա. Կրաուսի դիպուկ արտայայտութեամբ՝ «հեց այս տեղից է սկիզբ առմում ժողովրդական արուեստը:» Դամբարանային յուշարձամմերում իրեց արտացոլում եմ գտել ժամանակի կեցնաղի զամագամ կողմերը՝ ուազմական, որսորդական տեսարամմեր: Իրեց իմքմատիպութեամբ առամձմամում եմ Արցախի խաշքարերը: Ի միջի այլոց խաշքար կերտելու արուեստը ամբողջ աշխարհում յատուկ է միայն երկու ժողովրդի՝ հայերիմ և իւլամղացիմերիմ: Տեղիմ է մէջ բերել լիտվացի ակամաւոր բամաստեղծ Էդուարդաս Մեծելայտիսի խօսքերը հայկական խաշքարերի մասիմ. «Խաշքարը հայկական երեւոյթ է, որը արտայայտուում է տառապամք և զոհողութիւմ, որ այս փոքրաթիւ ժողովրդիմ լիուլի բաժիմ է համել դաժամ մակատագիրք: Բուսական այմ մոխր գարդամաշխերը, որոմցով աշքի եմ ըմկմում խաշքարերը, խորիրդամշում եմ այդ ժողովրդի ոգեղէմ ուժը, որի դէմ ամգօր եմ թէ՛ բմութիւմ և եղեռն և թէ՛ մաե»:

Լորետա. Տեր Մկրտչեան
Պատմաբան. Մոսկուա

Թարգմամութիւմ Մոսկուայի
«Հայկական Լրաբեր» (Ռուսերէմ) թերթից:
Օգոստոս, 1991թ. NO. 11,12